Dr. Detre Csaba

Hun szavak, szövegek – 3. rész

magyar fonetikus átírásban, örmény (I) ill. görög (K) szövegek alapján

– Részlet egy kiadásra váró könyvből –

(folytatás előző lapszámunkból)

Igék(I):

Az igeragozásról általában: az igék igen nagy része - felthetőleg csaknem a fele- különösen az egy-két tagú igék esetében rendhagyó ragozású. A rendelkezésre álló anyag esetében az igeragozás jórésze rekonstruálhatatlan. Az alábbiakban kizárólag a rekonstruálható ragozású igéket mutatjuk be.

lenni: 1. vo(a?)jgen 2. lejnin

VOJGEN és LEJNIN ragozása:

Jelenidő:

ejn vojgum minkh vojgimunkh
ti vojgisz tikh vojgitukh
új von újkh vontukh

Jövőidő:

ejn leszim minkh leszinkh
ti leszil tikh lesztikh
új leszin újkh leszenikh

Közelmúlt:

ejn volam minkh volankh
ti volajsz tikh volantukh
új volaj újkh volanukh

Régmúlt:

ejn voltum minkh voltunkh
ti voltajisz tikh voltajtikh
új voltaj újkh voltukh

menni: menin

Jelen idő: minem(?), minesz, minej, t.sz.: minenkh, mintekh, minmekh

jüven: jönni

Jelen idő: jüvem, jüvesz, jüvej, t.sz.: jüvenkh, jüvtekh, jüvmekh , felsz.m.: jüvü!

vün: eljönni, vendégségbe jönni

Jelen idő: vüm, vüsz, vüj, t.sz.: vünkh, vütekh, vümekh, felsz.m.: vü!

látni, nézni(?): szömen

írni, szántani(?): szamthen

írást róni (fába): roven

élni: elvin

szülni: szérin

születni: széritin, szülés: széris, születés: szérild - Szent-születése: Suchü szérild (Karácsony), a Szent születése(Jézus): Suchünek szérild. Születésnap: szérildbi,

Boldog születésnapot!: lünde szérildbi! (új)

(meg)halni: jalen

ölni, megölni: wülin - ne ölj!: ne wüljü! wüljüne!

sijn, sivin: elpusztulni, megsemmisülni.

sivátin, sivájátin, sijátin: lerombolni, elpusztítani, megsemmisíteni.

kapni, megkapni: asten (rendhagyó, ragozás hiányosan maradt meg) kapott vmi: asta

türen: eltűrni, elviselni.

türetin: véghezvinni, kivitelezni vimt vkivel, vimvel szemben(I)

tenni: tün (ragozása valószínűleg u.a. mint vün)

enni: hentin

inni: hümin

tudni, ismerni: tondin

suchütin: mgszentelni, megünnepelni

adni: amtin

jelen idő: e.sz.: amtam, amtasz, amtaj, t.sz.: amtankh, amtatokh, amtakh

várni vkire, vmire, vmit: warin

fújni vmit: fuvin

folyni: volgjin, volgün(?)

üzenni: iszten

kapcsolni, összekapcsolni: kapitin, kapcsolódni: kapin, kapcsolat: kap

nyomni vkit, vmit, közösülni (v.ö. „baszni"): batten

enged(ni): engün

járni: járin

hegin: magasra jutni, emelkedni, tiszteltni

hegatin: felemelni, tisztelni, tiszteltetni

előhívni, kivívni vmit: pegin

anuin: felvenni, alkalmazni

kínálni, ajánlani vmit: kenájin

hívni, felhívni vkit vmire: chüvin; híve vkinek, vminek: chü(v)

hívő: chüvigh

gyűlni, felhalmozódni:jülin, gyüjtemény, felhalmozódás: jülemild, gyüjtemény, tár (factitivus értelemben). jületild

célbaérni, megérkezni: kopin, találat, becsapódás (nyilazásnál, dárdavetésnél): kopild, cél: kop

gyűjteni: jületin, (össze)gyűlni: jülin, gyűjtemény: jületid, gyűlés: jülemild

(fel)avatni, felkenni vkit, vmit: kenin, felavatás, felkenés, harci díszbe való kifestés: keni

felkinálni, feajánlani vkit, vmit: kenájátin

vadin: származni, vadi:

származás, vadatin: származtatni

okin: származni, nem tisztázható a fogalmi különbség előzőtől

óhajtani vmit: ászin (óhajtó mód segédigéje)

lehetséges lenni, hatni, hetni (megfelel a német „mögen" igének): hetin) a feltételes mód segédigéje: hetin(I)

Régmúlt általános ragja:

LT pl. antult = adott, antultmuk= adtunk

Befejezett múlt:

-UTTA, pl. anutta=adott, anuttankh=adtuk(tárgyiasított formában)

Felszólító mód (egyesszám második személy) általános ragja:

Ü, pl. antü = adj!

Összes további eset:

-ünüm, -ü, -ün, - ünkh, - ünetekh, - ünükh.

Tiltó mód:

felszólító mód + NE, pl. wüljüne = ne ölj! Megjegyzés: a „ne tiltó rag gyakran az ige elé kerül, u.i.a ne wüljü is helyes.

Óhajtó mód:

ászi segédigével: ászin+infinitivus, pl. ászim hümin, ászisz hünim, ászi hümin, ászinkkh hümin, ászitekh hümin, ászikh hümin.

Jelenidejű feltétles mód:

hetin segédigével: hetin+infinitivus, pl. hetim hümin, hetisz hümin, heti hümin, hetinkh hümin, hetitekh hümin, hetikh hümin.

Jövőidő:

egyszerű meghatározott:infinitivus végződés+ -im, -isz, - i, -inkh, itekh,-ikh, pl. holnap iszom: voljma hüminim, iszol: hüminisz, iszik: hümini, iszunk: hümininkh, isztok: hüminitekh, isznak: hünminikh.

Összetett meghatározatlan közeljövő:

LEJNIN segédige+infinitivus végződés:+I pl.most majd iszom:lejszim hümini, stb.

Összetett meghatározatlan távoli jövő:

VÜN segédige+infinitivus végződés+I, pl. majd (valamikor) inni fogok: vüm hümini, stb.

Általános participium praesens:

IN, EN infinitum végződés helyett: AGH vagy JAGH, ritkán IGH (pl. hüvigh=hívő) képző: pl. volgjin(folyni)-volgjagh(folyó), szamthen: szántani-szamthagh: szántó, földműves.

Általános participium futurum:

IN, EN infinitum végződés helyett: ÁNT képző

Pl. rendhagyó(!!!): vün(eljönni)-vüjánt(az eljövendő, a jövőbeni, a jövő)

Általános participium perfectum:

IN, EN infinitum végződés helyett: ÁTH képző

Gerundium:

infinitum tő helyett: - EVE, IVE egyes esetekben: ED(E) végződés. pl. hümeve: (meg)ivandó), megíva, vüve: jőve; jüvede: (el)jőve. A két tipus (v,d) nem feltétlenűl azonos nyelvtani jelentés, megkülönböztetésük az anyag jelenlegi feldolgozási szintjén nem lehetséges.

Műveltető ige:

-ÁT toldalékrag az igető után és az infinitivus rag előtt. Pl. sivin elpusztulni, sivÁTin elpusztítani

Szövegek

Hun és örmény fonetikus betűkkel leírt szövegtöredék (SzKhB/490)

„Asari Isechunkhkh (kétszer leírt kh, értelmezhetetlen, esetleg nyomatékos genitivus?) ontutta Asaret Asaraszunihesz(z?). Asarinekh vikh amendachunkh voltukh. Chunkh ai anikh igebul vadoltukh. Isechunekh thaga Éjalana. Amenda azdigh chun ai ani. Asaront ai szertis okinta amenut."

Örmény betűkkel leírt szöveg: TIZESZAVA (SzKhM/189)

- Hegü istahainitet ai urrusaghitet, urritet.
- Leszünüte keltüdisi istahainitekh.
- Aluvüne istahainje inejvet berüin száhátwra.
- Suchütü isabikhet.
- Wüljüne.
- Lopüne.
- Tiknazirüne.
- Hegaratü athaitet ai maiatet.
- Auharüne klübarekatje inüt barunh(j?)át.
- Klübarekat(i)dima tüne ullü zedauwajildet.

SZÖVEG (K, görögből, fonetikailag nehezen rekonstruálható, SzKhMch/14):

„En arkhéj éjn ho Logosz, kaj ho Logosz éjn prosz tón Theón, kaj Theosz éjn ho Logosz":
„Esziszkü ben volaj szava, iszia szava volaj theosz velé iszia theosz volaj szava"

feltételezés: „iszia"="isa" (HB)

Megjegyzés: mivel itt a szöveg nem az „isztain" alakot használja, úgy tűnik ez nem felel meg a görög „theosz" fogalomnak.

A HUNOK VALLÁSA

Ó-örményből (grabar) fordította Schütz Ödön és Detre Csaba, 1978. Eredeti: Kr. u. 6. szd. eleje, Szurb Khács Jekegetzin, Iszfahán tartomány, Irán.

( ) jelölés között az eredeti grabar szöveg utalásai az örmény megfelelőre.

// jelölés között a fordítók megjegyzései.

A hunok (sonjuk) vallása egyszerű és könnyen áttekinthető. Egy igazi istenük van és ez a Nap (Napi). A Nap mindenek eredete, mindenek meghatározója és folyamatosan sugározza ki az egész világot. A Nap lenyugta után az /álló/ csillagok vigyázzák az eget, a földet, mint a Nap követei és szemei. A Nap éjjel a csillagokban szétszórja magát az égen, s napkelte kor begyűjti a csillagokat. Az Északi Madü /Madü: uralkodó, szószerint a Nagy/ Birodalmában egy évben csak egyszer szórja szét magát. - /sic ! - d.cs./ Az elesett harcosok a Napot követik égi útján. (Napje outou: a Nap gyepüje /bizonyára az Ekliptikáról van szó/.) A Hold a Nap felesége, csupán visszfénye /sic ! - d.cs./ minden hatalom nélkül. Ugyanilyenek a bolygók, a Nap gyermekei /sic ! - d.cs./.

A Madü a Nap földi helytartója. A Nap először őt és harcosait köszönti, ha leborulnak előtte. A hunok naponta háromszor imádkoznak a Naphoz: napkeltekor, délben, napnyugtakor: a Nap felé a földre leborulva imádkoznak, homlokukat a földre szorítva. Lovon ülve a ló hátán a Nap felé előresimulva imádkoznak. A honoknak ma már nincsenek templomaik, mint ahogyan kifejezik: az egész világ templomuk, mivel a világ a Nap temploma. Az ősök, a keleti és déli sonjuk, építettek templomokat, amikor több istent imádtak. Ezeket a Nap a tüzével elemésztette, s megtiltotta /lehetetlenné tette/ más istenek imádását. Azóta tilos mindenféle bálvány kultusza is, ezeket a Madü pusztíttatja el. A Nap mindenféle ábrázolása, különösképpen antropomorf módon, tilos. Egy Nap-szimbólum megengedett: egy kör közepén egy ponttal. A hunoknak papjaik sincsenek. A hunok sokféle szövetséges népe a legkülönfélébb isteneknek hódol, egyszerre többnek is. Ezekkel szemben a hunok messzemenően türelmesek, s ha bántalom éri e népek valamelyikét vallásuk gyakorlásában, megvédik őket, s a zavarkeltőket szigorúan megbüntetik. A védelem a szövetségesek templomainak, bálványainak is szól. Welamabiri Madü /a név jelentése: hű szövetséges uralkodó/ kétszáz hunt végeztetett ki, mert felgyújtották a szövetséges marju nép /ma nem azonosítható egykori nép/ templomait. A hunok vallása ugyanolyan egyistenhit, mint a miénk /mármint az örmény keresztények egyistene/, de nincsenek szentjeik és vallásuk nem különbözteti meg az embert az embertől. A sonjuk /ősi hunok/ nyelvén több Nap-himnusz létezik. A himnuszok többsége törvényeket hordoz. Ezeket maga a Nap sugározza ki, s mikor ezeket énekelik, eggyé válnak a Nap mindent éltető sugarával.

KÖVETKEZTETÉSEK

A rendelkezésre álló szövegek elemzéséből egyértelműen kiderül, hogy a Kaukázus északi előterében Kr.u. 500 körül egy olyan nép élt, amely önmagát "hun"-nak nevezte, s a feljegyzéseket készítő örmény hittérítők ezt a megnevezést elfogadták és átvették. Az előzetes elemzések szerint a rendelkezésre álló szókészletnek mintegy a fele rokonítható a mai magyar nyelv szavaival. Itt külön kérdéskör a rokonítható szavak etimológiai eredete. Az itt rekonstruált hun nyelv nyelvtani rendszere erősen hasonlít a mai magyar nyelvére. Érdekesség, hogy a szókészletben a második rokonítható nyelv az örmény. Ez vonatkozik a nyelvtanra is. Érdekes összefüggések találhatók elsősorban az igeragozás terén. E vonatkozásban talán közelebb kerültünk a magyar-rokon és indoeurópai nyelvek közös gyökeréhez. Ezt alátámasztani látszik a keltával való néhány rokonítható szó is. (lásd: melléklet). Azt kijelenthetjük, hogy a hun nyelvet nem lehetséges olyan kategóriába behelyezni, mint "finnugor". Itt ez a kategória elveszti realitását. Célszerűbb a rokonsági körre a "magyar-rokon", vagy akár "hungaroid" megnevezés. Ugyancsak feltűnő, hogy alig találkozunk kifejezetten török eredetű szavakkal, viszont érdekesek némely Kelet-Eurázsiai eredetű szavak, ugyanígy a nyilvánvalóan indiai eredetűek is. A szó és nyelvtani anyag átfogó etimológiai értékelése nyilvánvalóan majd csak az egész anyag összeállítása után lesz lehetséges.

Forrás:

Ó-örményből (grabar) fordította Schütz Ödön és Detre Csaba, 1978.

Eredeti: Kr. u. 6. szd. eleje, Szurb Khács Jekegetzin, Iszfahán tartomány, Irán.

Hun és örmény fonetikus betűkkel leírt szövegtöredék (SzKhB/490) - (vagyis Szurb Khács B/490)

TIZESZAVA (SzKhM/189) - (vagyis Szurb Khács M/189)

Türününkhne sivajatin Isurrukhet (Szövegtöredék :SzKhM/ 112) - (vagyis Szurb Khács M/112)

SZÖVEG (K, görögből, fonetikailag nehezen rekonstruálható, SzKhMch/14)- (vagyis Szurb Khács Mch/14)

Irodalom:

Edmund Sjuk: Hln hajeren - chuneren jerkulezú maltjanner Iráni medzs – Matenadaram, Jereván, 1962 (Schütz Ödön: Ősrégi örmény-hun kétnyelvú kéziratok Iránban, Mataneradam, Jereván, 1962)

Sima Qian (Kr. e.2-1 szd) A hunok legkorábbi története A Shi Ji 110. kötete: Magyarra fordította Du Yaxiong és Horváth Izabella, Peking, 1977, Press Print, Kiskunlacháza

E tanulmány pontos helye az Interneten: http://kitalaltkozepkor.hu/hun_szavak.html

(vége)

A székely hagyomány ősi bizonyítékai

(a szerkesztőség bevezetője)

Talán a magyar őstörténetkutatás legjelentősebb dokumentumaiba tekinthet bele az Olvasó az alábbiakban három részben ismertetendő hun-magyar nyelvi anyag által.

A magyar nyelv- és történettudomány idegen érdekek és elvárások szerinti másfél évszázados vesszőfutása után kerülhet most a magyar olvasó és a tudósvilág elé a**zoknak a kéziratoknak a kincse, amelyek létéről másfél évszázaddal ezelőtt is tudtak némelyek, de folyamatosan, tudatosan – *akadémikusan* – agyonhallgattak!**

Az alábbi hun nyelvi anyag először a *www.kitalaltkozepkor.hu/hun_szavak.html* c. honlapon jelent meg Detre Csaba „passzív kiszivárogtatásának" köszönhetően, majd internetes fórumokon is feltűnt (pl. *Gondola*), aztán a *Turán* c. folyóirat 2004. március - áprilisi számában jelent meg nyomtatásban; újabb kiadása volt a *Bérczi Szaniszló és Detre Csaba* által közösen megjelentetett ***A hunok művészete*** című képes kifestőkönyvben, újabban pedig a ***Kőrösi Csoma Sándor Közművelődési Társaság*** kiadásában látott napvilágot 2005-ben – a ***Kőrösi Csoma Sándor és Kelet népei*** című tanulmánykötetben.

A hun-magyar nyelvi anyagból feltáruló világnak már első rátekintésre is olyan szembeötlő és messzire vezető tanulságai vannak, mint pl. a "sumér őshaza" jelentésre utalóak:

- *Mezopotámia:* ***Isurrukh***
- *mezopotámiai:* ***isurrukhi***
- *dédapa, ősapa:* ***ise***
- *állam:* ***urrukh***
- *Nyugati Birodalom:* ***Nisurrukh***
- *Római birodalom:* ***Rimurrukh***

Arról nem is beszélve, hogy **a szójegyzékből minden nyelvészeti hókuszpókusz nélkül szembetűnik az 1000 évvel az eddig ismert nyelvemlékeink előtti magyar nyelv** a maga teljes díszében!

Mindeközben pedig **a Magyar Akadémia úgy hallgat**, *mintha némelyek a saját halálos ítéletüket kellene hogy megírják, ha erről véleményt formálnának* – ami valószínűleg szakmai értelemben közel jár a valósághoz...

– ha –